

**עניינים נפלאים, בסוגיות ובכלפולים,
שמקורותיהם בפרשת השבוע נמצאים**

הן עם כלביא יקום (בלק כ"ג כ"ד)

עכ"פ חזינן מהא דקבלת עול מלכות שמים צריך שיקדים לכל המצות, ומכל שכן במצות תפילין שהם עדות ואות לקבלת עול מלכותו ית' עלינו, וידוע מהרה"ק מצאנז

והמהרש"א מבאר דבריו דכמו בתפילין וציצית שאם אינם מניחם בשעת ק"ש, הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, הכי נמי בשחרית שאומר יום תרועה ואינו תוקע הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, אך במוסף שתוקע הוי בלי שפתי מרמה, עיי"ש. ולכאורה קשה דא"כ האיך מותר להתפלל שחרית קודם התקיעה הרי הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, וצ"ל דאח"כ במוסף הוא מתקן כשאומר פסוקי תרועה והוא תוקע, והכי נמי כשאומר אח"כ ק"ש בתפלה מתקן את זה שאמר קודם בלי תפילין, ודוק.

ובתשו"ה הנ"ל (סי' פ"ה) מביא בתו"ד ביאור אחר על מנהג זה וכותב דאין בזה בית מיוחד כלל, דלכאורה קשה למה לא מצינו דין זה בלימוד מצוה אחרת כגון הלומד הל' סוכה בסוכות ואינו אחוז הלולב בידו, או הלומד הל' ק"ש בערב קודם שקרא ק"ש, או הלומד הל' קידוש בליל שבת קודם קידוש למה אינו כמעיד עדות שקר בעצמו.

אך התירוץ הוא פשוט דבכל אלו אין החיוב כלל לעשותו כל היום, דלולב משהגביהו יצא ידי חובתו, וכן מצות ק"ש סגי בפעם אחת, על כן לא חשיב עדות שקר בהמצוה רק פעם אחת וזה יכול לקיימו אח"כ, משא"כ תפילין דבזמן הגמרא היה חיוב לילך עמהם כל היום וכל רגע מבטל מצות עשה של תפילין, עיי"ב אמרי' בגמ' שהקורא שמע בלי תפילין חשיב עדות שקר כיון שברגע זו גם החיוב להניחם, והוא אינו מקיים מה שמוציא מפיו עיי"ב קריאתה.

והתינוח בזמן הגמרא שהיה חיוב להניח תפילין כל היום, אמנם הרי כבר נפסק בשו"ע (פ"ה סי' נ"ה) שהיום אין לנו גוף נקי ואין צריך לילך בתפילין רק בשעת תפילה פעם אחת ביום, א"כ שוב אין איסור כלל לקרות שמע בשחרית בבוקר בלי תפילין, ולא חשיב עדות שקר כיון דאין חיוב רק פעם אחת ביום, ואת זה יכול לקיים גם אח"כ, עיי"ש עוד.

בשו"ת בית יצחק (פ"ה סי' י"ז) מאריך ליישב המנהג לקרוא שמע בלי תפילין, דהנה בית יוסף (סי' נ"ה) מביא הטעם דציצית קודם לתפילין כיון דציצית נוהג גם בשבת ויו"ט משא"כ תפילין וא"כ הוי תדיר ושאינו תדיר ותדיר קודם. ולפי' נמצא דק"ש קודם לתפילין מהאי טעמא כיון דק"ש נוהג גם בשבת ויו"ט ותפילין אינו נוהג בשבת ויו"ט.

ואין לומר דתפילין הוי יותר תדיר כיון דנוהג כל היום משא"כ ק"ש יוצא בקריאה פעם אחת, דזה אינו דהרי מדאורייתא וודאי יוצא ידי חובת תפילין אפי' בהנחה כל דהו כדכתב הלבוש (ס"ג דל"א), ואפי' אי נימא דמצוות כל היום הרי אינו נוהג בשבת ויו"ט וכן בלילה אינו נוהג, משא"כ ק"ש דנוהג בהם.

ואע"פ דבגמ' שם משמע דבעינן קודם תפילין ואח"כ ק"ש, היינו דווקא לשיטתם דשבת זמן תפילין, וא"כ הוי תפילין יותר תדיר, משא"כ לדין דקיי"ל שבת לאו זמן תפילין ק"ש קודמת.

אמנם במנהגי חתם סופר (פ"ה פ"א אות נ"ב) מביא בשם הליקוטי חבר בן חיים (תלמידי מוה"ק של סתם"ק) שהעיד בשם רבו חתם"ס שהחמיר מאוד בדברי הגמ' הנ"ל, ולכן לא היה קורא שמע אפי' בתפילין דרבינו תם, כי אולי אין ההלכה כמותו, נמצא שקרא שמע בלי תפילין והוא כמעיד עדות שקר.

וכן מביא הרה"ק מאלעסק זי"ע בסידור לב שמח בשם חותנו הרה"ק השר שלו' מבעלזא זי"ע, וכן מנהג חסידים ואנשי מעשה.

אולם מנהג העולם לקרות ק"ש זו בלי תפילין, והרבה נתייגעו הפוסקים ליישב מנהג זה דהרי הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, וכמקריב עולה בלא מנחה וכזבח בלא נסכים. והתירוץ הנפוץ בעולם הוא כפי המקובל משמיה דהרה"ק הרבי מלובלין זי"ע דהא אמרי' בגמ' דהוי כמקריב עולה בלא מנחה וכזבח בלי נסכים, והנה הרי קיי"ל במנחות דאדם מביא קרבנו היום ואח"כ מביא נסכו, דהיינו שאין צריך להיות ממש באותו מעמד הזבח עם הנסכים אלא שיכול להשלימו גם אח"כ, וא"כ הוא הדין בתפילין דאע"פ שהוא קורא ק"ש עתה הרי יניח תפילין אחר כך, וא"כ אינו כמביא בלי נסכים.

בקונטרס כתבי אש (נספח הספר מסדר מילוקים ושיטות תשו"ב) מביא דברי הרה"ק מלובלין זי"ע הנ"ל, וכותב דלכאורה יש לומר דבהא פליגי שני המ"ד בגמ' דעולא אמר דכל הקורא שמע בלי תפילין הוי כמעיד עדות שקר, ור' חייא בר אבין הוסיף דהוי כהקריב עולה בלא מנחה וכזבח בלא נסכים, ולכאורה מריהטות לשון הגמ' משמע דנאמרו במקום אחד, ור' חייא בא להוסיף או לחלוק על דברי עולא, דהרי אי הוי מימרא בפני עצמה היה צריך להתחיל דברי' ר' חייא בר אבין מבראשית דהיינו אמר ר' חייא בר אבין כל הקורא שמע בלי וכו', ומדלא פתח כן אלא כסניף על דברי עולא, משמע שבא להוסיף או לחלוק, ואם כן צריך ביאור מה בא להשמיענו.

על כן נראה בפשיטות לומר דפליגי בהא דעולא אמר דכל הקורא שמע בלי תפילין הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, וא"כ לפי טעם זה לא מהני ולא מידי אם אח"כ יניח תפילין, כיון דבשעת ק"ש הרי הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, משא"כ אי נימא כסברת ר' חייא בר אבין דהוי כמביא עולה בלא מנחה, א"כ הרי מהניא אי יניח אח"כ תפילין, דהרי שנינו אדם מביא קרבנו היום ונסכו למחר, א"כ הכי נמי הכא.

ולפי זה גם ידויק דעולא אמר "כל" הקורא וכו' דאתי לרבוויי אפי' מי שיניח אח"כ תפילין, משא"כ לטעמו של ר' חייא אינו מרבה מי שיניח תפילין אח"כ.

אמנם כתב אח"כ דלא מסתברא לומר הכי דכל הפוסקים הביאו שניהם בחדא מחתא ולא ביארו דפליגי בהכי, א"כ קשה לחדש כן.

וע"כ מחדש דצריך לומר דעולא בא לרבות במה שאמר "כל" הקורא, דהיינו אפי' מי שכבר קרא שמע עם תפילין, מ"מ כל פעם שקורא יחוייב להניח תפילין כדי שלא יהיה כמעיד עדות שקר בעצמו, משא"כ לפי טעמו של ר' חייא אם כבר קרא שמע עם תפילין מותר לו כבר לקרות גם בלי תפילין, כיון שכבר הביא מנחתו כהלכתו במה שכבר קרא פעם אחת מעוטר בתפילין, אבל לפי טעמו של עולא מחוייב בכל פעם כשקורא שמע.

ובשו"ת ארץ צבי (פ"ה סי' נ"ה) מביא ראיה לדברי הרה"ק מלובלין מדברי המהרש"א בחי' אגדות (פמ"ס ע"ו ד). דמיייתי ירושלמי שמעה ה' צדק זו ק"ש, הקשיבה רנתי זו רינון תורה, האזינה תפילתי זו תפילה, בלא שפתי מרמה זו מוסף.